

Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (KNAW) KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN

Kijk, Levi's is een goeie merk: maar toch hadden ze 'm gedist van je schoenen doen 'm niet. Jongerentaal heeft de toekomst

Cornips, L.; de Rooij, V.

published in

Waar gaat het Nederlands naar toe? Panorama van een taal
2003

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in KNAW Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Cornips, L., & de Rooij, V. (2003). Kijk, Levi's is een goeie merk: maar toch hadden ze 'm gedist van je schoenen doen 'm niet. Jongerentaal heeft de toekomst. In J. Stroop (Ed.), *Waar gaat het Nederlands naar toe? Panorama van een taal* (pp. 131-142). Bert Bakker.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the KNAW public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the KNAW public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

pure@knav.nl

DICK SMAKMAN studeerde Taalwetenschap (Universiteit Nijmegen) en Engelse Taal- en Letterkunde (Universiteit van Amsterdam). Momenteel rondt hij onder begeleiding van Roeland van Hout en Renée van Bezooijen voor de afdeling Taalwetenschap van de Universiteit Nijmegen een dissertatie af, getiteld *Standard Dutch in the Netherlands – a sociophonetic description*. Hierin beschrijft hij de uitspraak van de standaardtaal in Nederland en hoe Nederlanders deze taalvariant definiëren. Tevens is Dick Smakman als docent Engels verbonden aan de Universiteit Tilburg en de NHTV Internationale Hogeschool Breda.

'Kijk, Levi's is een goeie merk: maar toch hadden ze 'm gedist van je schoenen doen 'm niet'

Jongerspraak heeft de toekomst

LEONIE CORNIPS EN VINCENT DE ROOIJ

INLEIDING

In straattaal en andere variëteiten van het Nederlands die worden gesproken door jongeren komen twee opvallende verschijnselen voor:

Ik leg *de* boek *die* ik gekregen heb op tafel. Het is een *mooie* boek.

Het gaat hier om het verdwijnen van het onderscheid tussen *de-* en *het-*woorden. Hierbij krijgen onzijdige zelfstandige naamwoorden zoals *boek* niet langer het bepaald lidwoord *het* maar *de*. Daarnaast krijgt het attributief gebruikte adjectief *mooi* een buigings-*e* als het vooraf wordt gegaan door het onbepaald lidwoord *een*: een *mooie* boek. Volgens de norm van de standaardtaal krijgen alleen *de-*woorden in dezelfde context een -*e*: een *mooie* fiets.

Deze manier van spreken geeft zeer waarschijnlijk een goede indicatie hoe het toekomstig Nederlands eruit zal zien. In de toekomst zullen veel vaker dan nu vormen als in bovenstaande zinnen te horen zijn. Het is opvallend dat bovengenoemde veranderingen in alle jongerenvariëteiten van het Nederlands die we in deze bijdrage bespreken, gesignaleerd kunnen worden. De sprekers van deze jongerenvariëteiten zijn allen moedertaalsprekers van het Nederlands; de veranderingen hebben dus niets te maken met het 'gebrekig' spreken van het Nederlands. Ze zijn het gevolg van een meertalige contactsituatie waarin een ondoorzichtige grammaticale regel vereenvoudigd wordt.

STRAATTAAL

Sinds de tweede helft van de jaren negentig is er een kleine maar gestage stroom van publicaties over zogenoemde 'straattaal' verschenen. René Appel is te beschouwen als de pionier in de studie van straattaal. Hij heeft zijn aandacht vooral gericht op het lexicon (de woorden) en idiomatische uitdrukkingen. Straattaal kan, zoals Appel stelt, beschouwd worden als een meertalig register van het Nederlands van jeugdige sprekers die Nederlandse woorden en uitdrukkingen vervormen of vervangen met behulp van materiaal uit het Sranan, Papiament, Marokkaans, Engels en Kaapverdisch. In de variant van straattaal van een groepje Rotterdamse jongeren onderzocht door Merlien Hardenberg horen we bijvoorbeeld:

'Wat heb je op je hoofd?'

Ronald: 'een panty *swa*' [*swa* PAPIAMENTO: vriend]

en

Ronald: 'Ja, hij wil *oming* mensen hun nichtje *flowen*.'

[*oming* SRANAN: heel veel; *flowen* ENGELS: versieren]

De jongeren gebruiken zulke vormen niet omdat zij de Nederlandse pendant niet zouden kennen, maar uit behoefte aan iets nieuws en uit creativiteit. Het gebruik van straattaal hangt samen met de beheersing van het Nederlands: jongeren die het Nederlands niet goed beheersen gebruiken minder straattaal dan jongeren van wie die beheersing goed is. Het creatieve gebruik van woorden, ontleend aan minderheidstalen die in Nederland worden gesproken, en aan het Amerikaans-Engels, zoals dat wordt gebruikt in de hiphopscene, maakt straattaal voor zowel insiders als outsiders herkenbaar. In dat opzicht is straattaal niet anders dan vele – of zelfs alle? – jongerentaalvariëteiten waarin het spelen met woorden een essentiële rol speelt om het *wij*- versus het *zij*-gevoel vorm te geven. De sprekers omschrijven straattaal zelf ook als 'jongerenomgangstaal', 'de taal die jongeren verstaan', 'hoe jongeren met elkaar praten', 'de taal van jongeren onder elkaar' en 'de taal die vrienden spreken en ouders niet kunnen verstaan'.

Lexicale eigenaardigheden vormen de in het oog springende spectaculaire buitenkant van jongerentaal en vooral als gevolg van deze spectaculaire buitenkant zijn tot nu toe de vormleer en de zinsbouw van straattaal, en jongerenvariëteiten van het Nederlands in het algemeen, enigszins onderbelicht gebleven. Deze bijdrage gaat daar juist op in.

Op basis van de data uit verschillende jongerentaalvariëteiten, die we hier presenteren, lijkt het aannemelijk dat de besproken kenmerken binnen een of twee generaties algemeen geaccepteerd zullen zijn onder grote delen van de Nederlandse bevolking.

MEERTALIGE MOEDERTAALSPREKERS

Een dergelijk scenario zal velen onwaarschijnlijk voorkomen, omdat straattaal en vergelijkbare vormen van jongerentaal vaak beschouwd worden als het Nederlands van jongeren uit etnische minderheden. Dat Nederlands wordt dan gezien als een onvolkomen soort Nederlands dat als tweede taal is geleerd. Hoewel vele in Nederland geboren jongeren van bijvoorbeeld Turkse, Marokkaanse en Kaapverdiaanse herkomst erg goed Nederlands spreken, worden ze vrijwel automatisch gezien als tweede taalleerders van het Nederlands en zelden als moedertaalsprekers van het Nederlands. Dat komt volgens taalkundige Ad Backus omdat we het idee hebben dat een spreker slechts één taal als moedertaal kan spreken. Maar een overgrote meerderheid van de mensen over de hele wereld is vanaf de geboorte met twee of meer talen tegelijkertijd opgegroeid; deze mensen hebben dus in feite meer dan één moedertaal.

HET UTRECHTS LOMBOKS

Een goed voorbeeld van sprekers met meer moedertalen is een vriendengroep van acht jongens van ongeveer twintig jaar oud in de wijk Lombok in Utrecht. Zij zijn in Utrecht geboren en getogen en van Marokkaanse, Turkse en Surinaamse herkomst. Deze meertalige groep onderhoudt onderling hechte vriendschappen en gebruikt daarbij het Nederlands als omgangstaal. Welke verschijnselen zijn er nu in hun Nederlands te beluisteren? Wat opvalt, is het eigenzinnig gebruik van het bepaald lidwoord. Volgens de standaardnorm kennen zelfstandige naamwoorden in het Nederlands drie grammaticale geslachten: onzijdig, mannelijk en vrouwelijk. Het lidwoord *het* gaat vooraf aan onzijdige en *de* aan mannelijke en vrouwelijke oftewel de niet-onzijdige naamwoorden. Nu is in dit Utrechtse Nederlands het bepaald lidwoord *de* te beluisteren waar volgens de norm het bepaald lidwoord *het* hoort omdat het zelfstandig naamwoord onzijdig is:

'Aan *de* uitgaansleven in Utrecht?'

'Dan is eh zitten we in *de* laatste jaar.'

Deze zinnestukjes zijn geuit door Cengiz, van Turkse komaf. Hij is niet de enige die het lidwoord zo gebruikt. Ook de andere jongens gebruiken vaker *de* in plaats van *het*. Zo zegt Anouar [in Utrecht geboren en getogen en van Marokkaanse komaf]:

'Maar ja wij noemen hem ook eh zeg maar de man met *de* boek.'

Hieruit blijkt dat *de* voor *het* gebruikt wordt door jongeren die naast het Nederlands Turks, of het Marokkaans-Arabisch of Berber als moedertaal spreken. Anouar zegt dus niet *de* in plaats van *het* omdat hij Arabisch of Berber spreekt want Cengiz die Turks spreekt, doet het ook. Het gebruik van slechts één vorm van het bepaald lidwoord kan dus niets te maken hebben met interferentie uit respectievelijk het Berber of het Turks. In deze Utrechtse vriendengroep behandelt ook Jit van Surinaamse herkomst, *het*-woorden als *de*-woorden. Hij gebruikt de aanwijzende voornaamwoorden *die* en *deze* die aan *de*-woorden voorafgaan in plaats van het volgens de norm van de standaardtaal correcte *dat* en *dit* die bij *het*-woorden horen:

'En toen zeiden ze we zijn met zijn drieën maar we moeten *die* optreden doen.'

en

'Ja, *deze* gedeelte hoeft dus eigenlijk niet in het boek.'

De laatste zin laat trouwens zien dat de jongeren *het* niet altijd vervangen door *de* (zie *het* boek).

Het grammaticaal geslacht van het naamwoord is in het Nederlands niet alleen te zien aan het bepaald lidwoord *de* of *het* maar ook aan het adjectief als het zelfstandig naamwoord onbepaald is. In het Nederlands krijgt een adjectief namelijk een *-e* aangehecht, tenzij het een onzijdig naamwoord betreft waaraan het onbepaald lidwoord *een* voorafgaat:

het-woord (onzijdig):
een groot huis (~~een grote huis~~) een goed huis (~~een goeie huis~~)
de-woord (mannelijk/vrouwelijk):
een grote tafel (~~een groot tafel~~) een goede tafel (~~een goed tafel~~)

Opvallend is dat Aziz [van Marokkaanse herkomst] van de vriendengroep een uitgang *-e* achter het adjectief *Marokkaans* plakt. Als elk ander verkleinwoord is *meisje* immers (in Algemeen Nederlands) onzijdig. Aziz zegt het volgende over zijn toekomst:

'Als ik ooit met een Marokkaanse meisje ga trouwen.'

en:

'Ik bedoel uhh, kijk maar naar onze buurthuis.'

Anouar [Marokkaans] doet dat ook bij *klein* en *verkeerd*:

'Als ze maar een kleine verkeerde ding doen, dan ben ik meteen pissig.'

Net als Jit [Surinaamse herkomst] bij *goed*:

'Ik hoop dan zelf dat ik mijn doel heb bereikt, dus een eigen zaak en een goeie diploma.'

Orhan [Turkse herkomst]:

'Iedereen is wel een grappenmaker hoor op een bepaalde moment.'

Ook deze toevoeging van het kleine element *-e* laat zien dat de jongens *het-* als *de-*woorden behandelen.

ETNISCHE VARIANT VAN HET NEDERLANDS

Het Nederlands van deze jongeren dat ze tijdens hun vroege jeugd naast Turks, Berber, Arabisch of Sranan hebben verworven, zal vaak een etnisch gekleurde variant van het Nederlands zijn. Met name de uitspraak zal afwijken van die van het Algemeen Nederlands.

Marokkaanse Limburgers spreken een ander Nederlands dan Marokkaanse Amsterdammers, terwijl de Marokkaanse Amsterdammers weer anders Neder-

lands spreken dan de eentalige Amsterdammers. Naast sociale en regionale factoren bepalen etnische factoren dus voor een belangrijk deel hoe iemands Nederlands klinkt. Dit etnisch Nederlands heeft echter minder sociaal prestige dan regionaal Nederlands of Nederlands dat kenmerkend is voor personen uit bepaalde 'hogere' sociaal-economische groepen.

ALLOCHTOON/AUTOCHTOON

In dit verband is het te betreuren dat het begrippenpaar allochtoon/autochtoon ook in de Nederlandse taalkunde een rol is gaan spelen. Etnisch gekleurd Nederlands, en dus ook etnisch gekleurde straattaal of jongerentaal, wordt door sommigen als zogenaamd allochtoons-Nederlands bestempeld (zie bijvoorbeeld de bijdrage van Hans Bennis elders in deze bundel). Naar onze mening hoort het onderscheid autochtoon/allochtoon niet thuis in de (socio)linguïstiek omdat het niet gebaseerd is op talige of sociolinguïstische criteria maar op arbitraire criteria die zijn opgesteld door de Nederlandse overheid. Het bestaan van het door de overheid gehanteerde etiket allochtoon dwingt ons namelijk onwillekeurig mensen die allochtoon genoemd worden te zien als niet-Nederlanders (zelfs als het gaat om allochtonen die Nederlandse staatsburgers zijn). Het kan ook anders. Overheidsstatistieken in Duitsland maken alleen een onderscheid tussen Duitsers en buitenlanders. Tot de eerste groep behoort iedereen met een Duits paspoort (dus ook genaturaliseerde allochtonen) en tot de tweede groep iedereen met een niet-Duits paspoort.

Mensen die aangeduid worden met de term *allochtoon* kunnen zeer uiteenlopende sociolinguïstische profielen hebben. Sommigen zullen enkel een andere taal dan het Nederlands spreken, anderen wellicht enkel Nederlands met een zeer beperkte kennis van de taal die door hun ouders gesproken wordt, en weer anderen – de meesten – zijn op de een of andere manier twee- of meertalig in het Nederlands en een of meer andere talen. Het is daarom veel zinniger sprekers te onderscheiden op basis van de talen die zij beheersen en/of hun etnolinguïstische zelf-classificering. We kunnen dan een fijnmaziger classificatiesysteem construeren waarin ook plaats is voor soorten sprekers die in het huidige model onderbelicht blijven (denk bijvoorbeeld aan mensen die zichzelf als Turk beschouwen, maar die tegelijkertijd nauwelijks Turks spreken en voor wie in het dagelijkse leven het Nederlands de belangrijkste taal is).

ROTTERDAMSE STRAATTAAL

Ook in de Rotterdamse variant van straattaal gebruiken de jongeren het lidwoord *de* voor *het*-woorden:

'Hij had *de* juiste merk aan maar toch gingen ze 'm dissen.'

Gerard [in Nederland geboren en van Surinaamse herkomst] zegt *die lipje* in plaats *dat lipje* als hij vertelt hoe hij zijn gym schoenen draagt:

'Wat *die* lipje zo... bij mij moet *die* lipje voor.'

en:

'Kijk, Levi's is een goeie merk, maar toch hadden ze 'm gedist van je schoenen doen 'm niet.'

[*Dissen* is met behoud van de oorspronkelijke betekenis ontleend aan het African American Vernacular English: *to diss someone*, iemand zonder respect behandelen, beledigen, 'afzeiken'; *em (niet) doen*, (niet) in orde zijn, er (niet) goed uitzien.]

Ronald, 16 jaar oud en op vierjarige leeftijd uit Suriname naar Nederland verhuisd, zegt het volgende:

'Het is een beetje gebroken Engels, een beetje zelfgemaakte Engels.'

In de laatste voorbeelden vinden we weer de uitgang *-e* in de adjectieven *goeie* en *zelfgemaakte*. Die uitgang past bij een mannelijk/vrouwelijk woord terwijl de adjectieven staan bij de zelfstandige naamwoorden *merk* en *Engels*, woorden die in het Algemeen Nederlands (nog) onzijdig zijn.

De bovenstaande zinnen lijken in eerste instantie vreemd. Maar waarom zou in het Nederlands van de toekomst niet nog maar één vorm van het bepaald lidwoord of aanwijzend voornaamwoord mogelijk zijn? Vroeger wisten de sprekers van het Nederlands veel beter dan nu welke naamwoorden mannelijk of vrouwelijk waren. Nu moeten we het grammaticaal geslacht in het woordenboek opzoeken. Wie weet nog feilloos dat *stoel* mannelijk en *tulp* vrouwelijk is?

Ik zie *de stoel*. Ik heb 'm/hem daarachter gezet (*hem* verwijst naar *stoel*). Hij moet morgen bij het grofvuil gezet worden (*hij* verwijst naar *stoel*).

en:

De tulp staat in de vaas. Ik heb 'r/haar gisteren gekocht (*haar* verwijst naar *tulp*). Zij/ze moet nodig water hebben (*zij/ze* verwijst naar *tulp*).

De norm schrijft de verwijzing met 'm/hem naar het mannelijk naamwoord *stoel* voor en de verwijzing met *haar/'r* naar het vrouwelijk naamwoord *tulp*. Maar de meeste sprekers en schrijvers van het Nederlands weten nauwelijks meer welke naamwoorden mannelijk of vrouwelijk zijn. Het Nederlands kent feitelijk nog slechts twee grammaticale geslachten: onzijdig en niet-onzijdig.

Een dergelijke, nog verdergaande neutralisering of versmelting van grammaticale geslachten heeft plaatsgevonden in de geschiedenis van het Engels. Oud-engels had drie geslachten terwijl we in Modern-Engels maar één geslacht hebben waarbij ook de flexie van het adjectief in zijn geheel verdwenen is.

Het benoemen van straattaal en etnisch gekleurde vormen van het Nederlands als allochtoons-Nederlands kan er gemakkelijk toe leiden dat het stereotype

beeld van oudere eerste-generatiemigranten, die uiterst gebrekkig Nederlands spreken, geprojecteerd wordt op sprekers van straattaal of sprekers van etnisch Nederlands. Dit is een misleidende, want sterk vertekende voorstelling van de werkelijke situatie: zoals eerder gezegd, beheersen jongeren die veel gebruikmaken van straattaal het Nederlands beter dan zij die minder straattaal spreken. Een ander ongewenst effect is dat het idee kan ontstaan dat ééntalige Nederlandssprekenden niet met straattaal te maken hebben, omdat zij er niet of nauwelijks mee in aanraking zouden komen en er geen kennis van zouden hebben. Maar zeker in de grote steden verkeren deze sprekers, en dan vooral de jongeren onder hen, in een meertalige omgeving waarin straattaal een alom aanwezige code is. Onder de Amsterdamse jeugd bijvoorbeeld vormen jongeren afkomstig uit etnische minderheden een meerderheid op de basisschool en middelbare school.

In een stad met een grote verscheidenheid aan culturen en talen veranderen de sociale en etnische posities van groepen snel en concurreren zij in economisch, cultureel en symbolisch opzicht met elkaar. Etnische groepen zijn geen eilanden. In zekere zin dwingt de moderne stad groepen – of beter gezegd, de individuen waaruit die groepen bestaan – om zich voortdurend uit te spreken en te onderscheiden. We weten jammer genoeg nog veel te weinig van de manieren waarop straattaal onder jongeren gebruikt wordt (in welke settings, met welke deelnemers, met welke beweegredenen, in afwisseling met welke andere taalvariëteiten?) om uitspraken te kunnen doen over de rol die straattaal speelt in processen van groeps- en identiteitsvorming onder jongeren.

GEVOLGEN VAN TAALCONTACT

We mogen wel stellen dat alle grootstedse jongeren, zowel eentalige als meertalige, leven in een sociale omgeving die een sterk meertalig karakter heeft. Straattaal is maar een van de vele codes die jongeren onderling gebruiken. Daarnaast spreken ze variëteiten van het Nederlands (waaronder het Algemeen Nederlands), Marokkaans Arabisch, Turks, Berber, Papiament, Kaapverdiaans of Sranan. In die sociolinguïstische context is het onvermijdelijk dat de straattaal van eentalige én meertalige jongeren in de woordenschat maar ook in de zinsbouw en de vervoeging en verbuiging van woorden verschijnselen gaat vertonen die we ook in andere situaties van taalcontact zien.

ALGEMEEN CITÉS

Het Nederlands van de vriendengroep uit het Utrechtse Lombok en de Rotterdamse straattaal zijn niet de enige jongerentaalvariëteiten die ontstaan zijn in een meertalige contactsituatie. Een ander voorbeeld is het Algemeen Cités, de jongerentaal van trendsetters uit de arbeiders- en migrantenwijken van de mijnbouwsteden in Belgisch-Limburg, zoals Maasmechelen en Genk. Het Algemeen Cités heeft de zinsbouw van het Limburgs dialect, de melodie van het Italiaans en de woordenschat van beide naast Griekse, Spaanse en hier en daar Marokkaanse en Turkse invloed. Ook in het Algemeen Cités zeggen de jongeren

de meisje in plaats van *het* meisje. Dit heeft ook weer gevolgen voor het aanwijzend voornaamwoord. Consequent met de verandering van *het* naar *de* – dus zelfstandige naamwoorden die allemaal niet-onzijdig als grammaticaal geslacht hebben – treedt ook verandering op van het aanwijzend voornaamwoord *dat* naar *die*. In het Algemeen Cités gebruiken de jongeren dus *die* voor *dat*:

'Hebt ge *die* meisje gezien.'

Deze verandering laat ook weer zien dat er een uitgangsbijvoegsel *-e* achter het adjectief verschijnt. Goed Algemeen Cités is 'een *schone* meisje' en 'welke huis?' in plaats van 'een *schoon* meisje' of 'welk huis?'.

TAALVERWERVING

Het gaat bij deze varianten van het Nederlands niet alleen om het 'overnemen' van lexicale of vormelementen of verschijnselen uit minderheidstalen, maar ook om veranderingen die het gevolg zijn van taalverwerving in meertalige situaties. Daar waar het systeem van een taal een onderscheiding maakt dat geen betekenis meer heeft (zoals het onderscheid tussen *de-* en *het-* woorden), is de kans groot dat dit onderscheid op termijn zal verdwijnen. Het verdwijnen van zo'n onderscheid kan worden bespoedigd in situaties van taalcontact waar de overdracht van een taal van de ene op de andere generatie aan minder strikte normen van 'authenticiteit' en traditie onderhevig is. In een eentalige Nederlandse omgeving zullen kinderen op een gegeven moment geen zinnen meer zeggen als '*smaakt niet zo lekker, deze ijs*' [Tobias, 3;3.3 – 3 jaar, drie maanden en 3 dagen oud – van Nederlandse herkomst]. Zij hebben dan genoeg talige informatie gekregen waaruit blijkt dat *ijs* een onzijdig woord is en dus het aanwijzend voornaamwoord *dit* moet hebben. Dit zal minder of niet het geval zijn in omgevingen waarin het Nederlands slechts een van de talen is die gebruikt wordt en waarin het Nederlands niet de taal is waarmee de oudere generatie is opgegroeid.

EEN LEVEN LANG VERWERVEN

Het is vanzelfsprekend dat in het Algemeen Nederlands van jongeren elementen uit straattaal terecht zullen komen. Ook zal door het contact van straattaalsprekers met niet-straattaalsprekers het Nederlands van deze laatste veranderen. En die contacten zijn er natuurlijk in overvloed. Denk bijvoorbeeld aan jongeren die zelf geen straattaal spreken maar buitenshuis op school, op verenigingen of op straat contacten onderhouden met jongeren die wel straattaal spreken. Het Nederlands van deze 'oudere leiders' zal veranderen als gevolg van het afstemmen op het taalgebruik van jongeren die straattaal gebruiken. Taalverwerving is een proces dat een leven lang doorgaat. Het Nederlands dat we spreken kan ook na de kinderjaren op subtiele wijze veranderingen ondergaan als gevolg van contact met sprekers van andere variëteiten van het Nederlands. En elke Nederlander staat daar op de een of andere wijze aan bloot, al is het maar via de radio of de televisie.

EENTALIGE VERWERVING

De vraag ontstaat nu of de voorkeur voor het lidwoord *de* en de aanwijzende voornaamwoorden *die/dit* ook terug te vinden is in de verwerving van het Nederlands door kinderen. De eerste lidwoorden verschijnen bij eentalige kinderen als ze tussen de anderhalf en twee jaar oud zijn. Meestal leren ze eerst het onbepaalde lidwoord *een*. Daarop volgt het bepaalde lidwoord *de* en daarna pas het bepaalde lidwoord *het*. De kinderen doorlopen dus eerst een stadium waarin het lidwoord *de* ook voor *het*-woorden wordt gebruikt:

'zit *de* vogeltje nou op' (Sarah, 2;5.4)

'klaar is *de* eten' (Sarah, 3;1.19)

'*de* gekke huis' (Thomas, 2;5.21)

En ook in deze zeer jonge eentalige kindertaal vinden we het aanwijzend voornaamwoord *die* voor *dat* en een uitgangsbijvoegsel *-e* achter het adjectief bij een onbepaald *het*-woord:

'jij wil niet *die* boekje lezen?' (Laura 3;0.28)

'(als) strakjes jij op heb, mag ik *die* ding van jij' (Sarah, 3;5.22)

'*die* is ook een mooie pen' (Laura 3;3.1)

'een gevaarlijke mes' (Sarah, 3;5.22)

'een scherpe mes' (Sarah, 3;5.22)

Al met al duurt het bij eentalige kinderen een tijdje voordat zij zich het systeem van het woordgeslacht en de daarbij horende verschijnselen eigen maken. Daarbij valt het op dat het lidwoord *de* het eerst verworven wordt, dat naamwoorden nog een hele tijd als *de*-woorden behandeld worden en dat ze nog een hele tijd een *-e* achter het adjectief plakken. Al deze verschijnselen zijn dus precies dezelfde als in de jongerenvariëteiten die we hierboven besproken hebben.

JONGERE MEERTALIGE KINDEREN

Tot nu toe hebben we het Nederlands besproken van 18- à 20-jarigen van niet-Nederlandse herkomst. Maar ook jongere meertalige kinderen gebruiken veel vaker het bepaald lidwoord *de* in plaats van *het* en het aanwijzend en betrekkelijk voornaamwoord *die* in plaats van *dat*. Aan kinderen op basisscholen in Amsterdam-Zuidoost en Noord werden zinnestukjes voorgelegd die ze moesten afmaken. De zesjarige Ayni (Boliviaanse herkomst, spreekt Spaans en Nederlands thuis) zegt op zinnen van de interviewer die plaatjes laat zien:

Interviewer: 'deze vrouw snijdt de tomaat en deze vrouw...'

Ayni: 'snijdt *de* brood'

Interviewer: 'en dit is het meisje...'

Ayni: '*die* een bal gooit'

De vijfjarige Canice (van Surinaamse/Afrikaanse herkomst) zegt ook:

Interviewer: 'deze man leest de krant en deze man...'

Canice: 'leest de boek'

Interviewer: 'en dit is het meisje...'

Canice: 'die een bal gooit'

Twee- of meertalige kinderen tussen de zes en dertien jaar vertonen deze verschijnselen ook wanneer zij spontaan mopjes vertellen. Zo zegt Naoual van Marokkaanse herkomst: 'Ging hij onder *de* bed kijken, zag hij een aapje in zijn neus peuteren', en Demet: 'Toen zei die: "Wat een gladde hoofd"'. En Leila: 'een hele lange liedje' en Farid: 'Ga jij maar eten kleine eendje!'

SLOTOPMERKINGEN

Jongertaalvariëteiten blijken onafhankelijk van de etnische herkomst of de regio van de spreker dezelfde verschijnselen te bevatten. Die verschijnselen zijn dus niet het gevolg van de invloed van het Sranan, Turks, Spaans, Berber of Marokkaans Arabisch. We zijn daarom van mening dat we in deze jongerenvariëteiten te maken hebben met taalcontacteffecten waarbij een bepaalde vereenvoudiging optreedt. Het verdwijnen van het in de loop der tijd ondoorzichtig geworden onderscheid tussen verschillende grammaticale geslachten kan beschouwd worden als een onvermijdelijke ontwikkeling die altijd door de druk van de behoudende prestigieuze standaardvariant van het Nederlands is afgeremd. Echter daar waar intensief taalcontact plaatsvindt, ontstaat er druk op dat systeem, waardoor het gaat veranderen.

Dat er in hedendaagse jongerenvariëteiten van het Nederlands inderdaad sprake is van vereenvoudiging wordt duidelijk uit het samenvallen van *de-* en *het-*woorden en de daarmee gepaard gaande vereenvoudiging in de verbuiging. In de nieuwe situatie is er een glashelder onderscheid tussen predicatieve adjectieven zonder uitgang als '*mooi*' in 'het boek is *mooi*' en attributief gebruikte adjectieven met de uitgangs-*e* als '*een* mooie tafel' en 'een mooie boek'.

Het bijzondere is dat de besproken verschijnselen door de sprekers zelf niet opgemerkt worden. Heel anders ligt dat bij het 'spelen' met woorden, zoals dat in straattaal veel voorkomt. Sprekers van straattaal zijn bewust bezig met het maken van nieuwe woorden: zij eigenen zich woorden uit het Nederlands en andere talen toe door ze op de een of andere manier in uitspraak of betekenis te veranderen. Deze voor iedereen – insider zowel als outsider – waarneembare en voor straattaal kenmerkende woorden en uitdrukkingen zullen straattaalsprekers relatief gemakkelijk kunnen inwisselen voor neutrale standaardvarianten als zij vinden dat de situatie dat vereist: denk hierbij aan contacten met ouderen, of bij het zich losmaken van de straattaalsprekende peergroup. Maar wat ze zeer waarschijnlijk niet zullen 'verliezen' na het vaarwel zeggen van de peergroup zijn kenmerken als vereenvoudigde flexie (verbuiging), omdat het hierbij gaat om meer onbewuste grammaticale kennis. Over enkele jaren zullen deze jonge-

ren de hier signaleerde veranderingen in het Nederlands 'doorgeven' aan hun kinderen. Maar ook kinderen van ouders die nog wel het onderscheid tussen *het-* en *de-*woorden maken en het oude flexiesysteem gebruiken, zullen ongetwijfeld langzaam overgaan naar het nieuwe Nederlands omdat zij op school beïnvloed worden door kinderen die dat nieuwe Nederlands al spreken.

Concluderend mogen we daarom zeggen dat het niet de spectaculaire lexicale buitenkant is, maar juist de minder zichtbare door taalcontact beïnvloede grammaticale binnenkant van jongertaal die het Nederlands van toekomstige generaties zal kleuren. '*Hij had de juiste merk aan...*' mag ons nu nog vreemd in de oren klinken, toch is het onze stellige overtuiging dat dit Nederlands, het Nederlands van de toekomst wordt.

In deze bijdrage hebben wij dankbaar gebruikgemaakt van data en inzichten uit de hieronder vermelde literatuur.

LITERATUUR

- Appel, R. (1999). 'Straattaal. De mengtaal van jongeren in Amsterdam'. *Toegestapte taalwetenschap in artikelen* 62(2): 39-56.
- Backus, A. (2002). *Levende Talen* 3:1, 3-10.
- Cornips, L. (2002). 'Etnisch Nederlands in Lombok'. In: *Een buurt in beweging. Talen en Culturen in het Utrechtse Lombok en Transvaal*. H. Bennis, e.a. (red). Amsterdam, Stichting Beheer IISG. 285-302.
- Cornips, L. & M. van der Ham (2003). "'Ik ga je zien!" De verwerving van het hulpwerkwoord *gaan* en *ov/vo*-volgorde in de bijzin bij jonge monolinguale en bilinguale kinderen'. In: *Artikelen van de Vierde Sociolinguïstische Conferentie*. T. Koole, J. Nortier & B. Tahitu (red). Delft: Eburon. 100-110.
- Hardenberg, M. (2003). *Straattaal*. Stageverslag Meertens Instituut.
- Ramaekers, W. (1998). 'Mi, maak me geen eiers! Het Algemeen Cités'. *Onze Taal* 4: 94-95.
- Van Kampen, J. en F. Wijnen (2000). 'Grammaticale ontwikkeling'. In: *Kindertaalverwerving. Een handboek voor het Nederlands*. S. Gillis en A.M. Schaerlaekens (red). Groningen: Martinus Nijhoff. 269-277.
- Weerman, F. (2002). *Dynamiek in taal en de explosie van de neerlandistiek*. Amsterdam: Vossiuspers UvA.
- Zekhnini, A. (2001). 'Toen zei ie: "Wat een gladde hoofd!" Het gebruik van woordgeslacht in de Lombokse moppen'. In: T. Meder (red.), *Er waren een Marokkaan, een Turk en een Nederlander... Volkskundige en taalkundige opstellen over het vertellen van moppen in de multiculturele wijk Lombok*. Amsterdam, Stichting Beheer IISG. 129-138.

LEONIE CORNIPS promoveerde in 1994 aan de UvA op een proefschrift over syntactische variatie in het Algemeen Nederlands van Heerlen. Cornips werkt als senior-onderzoeker bij de afdeling Taalvariatie van het Meertens Instituut (KNAW). Haar huidige onderzoek richt zich op de vorming van recente Nederlandse etnolecten en jongertaalvariëteiten.

VINCENT A. DE ROOIJ promoveerde in 1996 aan de UvA op een proefschrift over Swahili-Franse codewisseling in Congo (ex-Zaire). Hij is als universitair docent verbonden aan de Afdeling Sociologie & Antropologie van de UvA. Zijn huidige onderzoek richt zich op de relatie tussen taal en populaire cultuur en taal-socialisering.

'We gaan naar winkelcentrum, wolla'

Murks: een nieuw geval van taalverloedering?

JACOMINE NORTIER

1 INLEIDING

Sinds het einde van de jaren negentig is er een groeiende belangstelling voor het taalgebruik van jongeren waarin allochtone talen en het Nederlands van allochtone Nederlanders een rol spelen. Het betreft vormen van het Nederlands waarbij in de eerste plaats het lexicon, de uitspraak en de intonatie beïnvloed zijn. Hoe lang dit taalgebruik al bestaat is niet bekend. Na een aantal krantenberichten vanaf 1997 is de eerste echte publicatie over het verschijnsel in Nederland pas in 1999 verschenen. Daarin wordt voorgesteld het verschijnsel, in navolging van de jongeren die het gebruiken, 'straattaal' te noemen. Die straattaal wordt gebruikt door sprekers van zowel Nederlandse als niet-Nederlandse herkomst. Vaak ook in etnisch gemengde groepen. Overigens is het verschijnsel dat jongeren elementen uit elkaars talen overnemen buiten Nederland al langer bekend.

2 MURKS: VOORGESCHIEDENIS

In 1998 ging het onderzoeksprogramma TCULT (Talen en Culturen in het Utrechtse Lombok en Transvaal) van start. Dat programma werd gesubsidieerd door de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO), het Meertens Instituut, de Gemeente Utrecht en verschillende Nederlandse universiteiten, en had tot doel de vermenging en de veranderingen van talen en culturen in een multi-etnische wijk te bestuderen. In het kader van TCULT ging ik op zoek naar scholieren in Utrecht die straattaal gebruiken. Ik stuitte op een Nederlands vriendengroepje, jongens uit de middelste klassen van het havo/vwo, van zo'n jaar of veertien, vijftien. Hun ouders waren hoogopgeleid. Ze zaten niet allemaal op dezelfde school, maar ze kenden elkaar van de buurt waar ze woonden. Een van deze jongens heb ik een lijstje straattaalwoorden voorgelegd waarvan uit het onderzoek van Appel naar voren was gekomen dat ze vrij algemeen bekend waren. In het Utrechtse vriendengroepje bleken de woorden echter onbekend te zijn. Het ging om woorden als *loesoe* ('weg'), *fatoe* ('grapje') en *dissen* ('pesten'), voor het overgrote deel van Surinaamse oorsprong.

Terloops vertelde mijn veertienjarige gesprekspartner me dat ze wel een aparte manier van praten hadden binnen hun groepje: ze deden het accent en de uit-